



Prikazi, izvještaji, bilješke.

Iz crkvenog života.

Dr. Dragutin Kniewald.

I. RIMSKO PITANJE. Odlaskom Konstantina Velikog na istok, podignućem Carigrada i sticajem tadašnjih vjerskih, kulturnih, socijalnih i političkih prilika, osnovana je papinska država kao prirodni rezultat svih ovih čimbenika. Papinska je država kroz gotovo 12 stoljeća izvršavala veliki utjecaj na razvitak čovječanstva. Kad je, pod utjecajem misli narodnog ujedinjenja, a možda još više pod utjecajem različitih tajnih društava, u polovici prošloga stoljeća, iskrslo nastojanje da se Italija ujedini, preuzeše da izvrše tu zadaću sardinijski kralj Viktor Emanuel, njegov ministar grof Cavour i Garibaldi. Namjesto da oživotvore misao ujedinjenja poštujući stečena prava, oni su silom osvajali komad po komad papinske države, dok nisu 1870. opkolili i sam Rim. Kako je Napoleon III. međutim povukao francesku posadu iz grada, lako su topovima porušili jedan dio zida kod Porta Pija i tako provalili u Rim 20. rujna 1870. Viktor Emanuel uđe u grad i naseli se u kvirinalskim palačama, koje su pripadale Papi. Papi ostaviše samo Vatikan i Lateran, te vilu Castell-Gandolfo. God. 1871. odglasao je talijanski parlamenat »garancijski zakon«, kojim se Papi osiguravaju izvjesna prava u Italiji i godišnja renta od 3,000.000 lira. Pija IX. prosvjedovao je protiv ovih nasilja, nanesenih slobodi vrhovnog poglavara katoličke Crkve i nije priznao ovog zakona, nego je ostao zatočen u svojevrijednom zarobljeništvu u Vatikanu. Tako je nastalo »rimsko pitanje«, pitanje odnosa između Pape u Vatikanu i talijanskog kralja na Kvirinalu.

»Garancijski zakon« od 1871. nije mogao riješiti rimskoga pitanja, upravo kao ni osvojenje Rima silom oružja, jer je to bio jednostrani čin, koji nije bio učinjen u sporazumu s povrijeđenim papom, i na koji Papa nikad nije pristao, te je i ponudenu mu rentu odbio. Kad bi naime Papa bio priznao pravnu valjanost ovoga zakona, tada bi u zbilji bio postao talijanskim podanikom. A avignon-sko je sužanjstvo i kasniji događaji za Napoleona Velikoga dovoljno dokazalo, od kako je pogubnih posljedica makar i prividno podaništvo rimskoga Pape kojemu svjetovnom poglavaru. Svjetski je

rat bjelodano pokazao, da Papa može samo onda nesmetano i slobodno vršiti svoju zadaću kao duhovni poglavar svih katolika, ako bude i ostane *suveren*. Uostalom taj »garancijski zakon« nije smetao, da rulja, sve uz asistenciju vojske, gotovo nije bacila u Tiber mrtvo tijelo Pija IX., kad je bilo prenašano u grobnicu u crkvi sv. Lovre izvan zidina. Zato je i s praktičnog stanovišta bilo dobro, što Papa, u znak protesta, uopće nije zalazio u Rim.

Pijo IX. osudio je u svom Silabu ove propozicije: »De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatem vel maxime conduceret« (D. 1775/6.).

Iza zauzeća Rima počeo je u Italiji, kao rijetko gdje drugdje, *progon svega, što je katoličko*. Zaključcima parlamenta istjerani su mnogi redovi ili osuđeni na propast. Srećom se ovi zaključci nisu uvijek provadali. Oteta su dobra redovima i katoličkim školama, iz državnih je škola maknut vjeronauk, iz bolnice križ i svećenik. U samom je Rimu SPQR (senat i puk rimski) podigao spomenik atentatoru, koji je kušao iz potaje ubiti Pija IX. Rimskim je načelnikom kroz dugo vremena bio Nathan, jedan od glavnih slobodnih zidara. Uopće su slobodni zidari bili potpuni gospodari situacije u Rimu i u Italiji. Koje dakle čudo, da su svi pokušaji kasnijih Papa, osobito Leona XIII., da se uredi »rimsko pitanje«, ostali bez uspjeha. Kad je Leon XIII. 1887. javno izrazio spremnost da se pomiri s Italijom i da nađe način međusobnih odnosa, pod uvjetom, da »Papa ne bude podvrgnut ničijoj vlasti i da bude doista i potpuno slobodan«, odgovorio je kralj Umberto sa svojim: »Roma intangibile«. A Sveta Stolica je u znak prosvjeda izjavila, da »glava kojegagod katoličkog naroda teško vrijeđa sv. Oca Papu dolazeći iskazati počast u Rimu, t. j. u samom Papinom sjedištu, i u samoj apostolskoj palači (na Kvirinalu) onomu, koji profi svakom pravu drži njegovu državnu vlast i sprečava njegovu toli potrebnu slobodu i nezavisnost«.

Tako su prolazile godine, prošao je i svjetski rat. Nakon nekih pokušaja sa strane izaratnih vlada nastupio je tada *Mussolini*, nekadanji strahoviti protivnik Crkve u svemu, pa i u »rimskom pitanju«, sasvim otvoreno protiv slobodnih zidara i njihovih protuvjerskih težnja. Vjerojatno je osjetio, da su tajne slobodnozidarske lože velika pogibelj za fašizam i novo uređenje Italije, kako ga on provodi, ali ne da se poreći, da je poništenjem slobodne zidarije u Italiji mnogo pridonio pravilnom rješavanju vjerskih pitanja. Mussolini se još prije nego je postao svemoćnim diktatorom javno i svečano u parlamentu 21. VI. 1921. odrekao svih protukatoličkih težnja, pa je izjavio, da latinsku i carsku tradiciju Rima danas predstavlja katolicizam: »Razvoj katolicizma po svijetu, činjenica, da 400 milijuna ljudi u svim krajevima zemlje upire oči u Rim, mora nas Talijane zainteresirati i uliti nam ponosa«. A kad je sam preuzeo

svu vlast u Italiji, izjavio je 19. IX. 1928.: »Što nam treba, to je stega, poslušnost i poštovanje prema tradiciji i religiji. Onda je narod čudoredno dobar, ako je religiozan, a ako je čudoredno dobar, bit će i jak«. Pod njegovom je jakom rukom zakonodavstvo u Italiji sve više popravljalo pogreške i povrede, što su ih počinjale prijašnje vlade: vraćen je vjeronauk u osnovne škole, jer, kako reče ministar prosvjete u ime cijele vlade: »Nacionalna talijanska vlada, drži, da je jedini mogući oblik moralnoga uzgoja onaj, što ga je odredilo Kristovo Evandjelje u tumačenju, u tradiciji, u naučavanju katoličkom, od deset zapovijedi Božjih do katekizma«. Tako se redom nastojalo oko pravilnog ispravljanja crkveno-političkog zakonodavstva. Ne branimo Mussolinija u njegovoj politici prema nama Hrvatima, ali valja priznati, da je on svojom jakom rukom uspio polako da ispravlja pogreške koje su kroz pola vijeka bile neprestano žive u crkvenoj politici Italije.

Razumljivo je, da je i *Vatikan* prema tomu udesio svoje držanje. Već je značajno bilo, kad je Benedikto XV. navijestio, a Pijo XI. i proveo *ublaženje* pravilnika glede posjeta katoličkih vladara u Rimu. Sada se i katolički vladari drže propisa, da smiju posjetiti u Rimu i talijanskog kralja, a kad posjećuju Papu, tada se dovezu izravno od svoga poslaništva i onamo se vraćaju, da time priznaju Papin suverenitet i neovisnost od talijanskog kralja. No premda je Pijo XI. prigodom svoga izbora dao svoj blagoslov »Rimu i svijetu« na vanjskoj loggi sv. Petra, prvi put iza 1870., da time pokaže svoju miroljubivost, on je u svojoj enciklici »Ubi arcano« od 24. XII. 1922. izjavio, da je razorenje svjetovne papinske vlasti imalo značaj neprijateljskog nasilja i da zadržava to obilježje stvarajući za svetu Stolicu obnormalno stanje, koje je predmetom teške i postojane žalosti za vjernike čitavoga svijeta. Očevidno je, da i Pijo XI. ostao, kao i svi Pape prije njega, na stanovištu Pija IX. otklanjajući političku i pravnu ovisnost prema Italiji, pa ma i u nekom profinjenom obliku, kao nezdrživu sa slobodom i dostojanstvom sv. Stolice.

Prvi je put Mussolini izrekao svoju nadu u pravilno rješenje rimskog pitanja 5. II. 1922., kad je lično očekivao na trgu svetog Petra u Rimu izbor novoga pape. Tada je rekao svojim pouzanicima, koji su stajali oko njega: »Nerazumljivo je, kako liberalne vlade nisu shvatile, da univerzalnost papinstva predstavlja najveću slavu Italije«. A kad je milanski kardinal Ahil Ratti izabran papom, piše Mussolini, kao direktor Popolo d' Italia u Milan: »Ja držim, da će se za pontifikata Pija XI. odnošaji između Italije i Vatikana poboljšati...« I doista je već 1923. današnji ministar pravde Alfredo Rocco preko jednog visokog crkvenog dostojanstvenika nastojao da Vatikan sazna, da se među ostalim nacrtima Mussolinijevim nalazi i rješenje rimskog pitanja, bez obzira na opoziciju i na štampu, koju je vlada spremna podvrći potpunoj cenzuri u toj stvari, onim danom, kad se to pitanje počne raspravljati. Kad

je tri godine kasnije, 1926., komisija za reformu crkveno-političkog zakonodavstva u Italiji, pod predsjedanjem ministra nastave Gentili i uz saradnju triju odličnih prelata dovršila svoj posao, nije se moglo pristupiti uzakonjenju i provođenju ovih zaključaka, koji su bili vrlo povoljni po Crkvu, jer su to i opet bili jednostrani zaključci talijanske vlade u crkvenim stvarima. To je posebice istaknuo Pijo XI. u naročitom pismu kardinalu Gasparriu. Talijanska vlada primila je ovo saopćenje s punim taktom, nije dozvolila nikakve napadaje na Sv. Stolicu i ministar je Rocco u komori izjavio, da će se ovo važno pitanje kasnije raspravljati »na široj bazi«. Polu-službeno je bilo saopćeno Vatikanu, da ova »šira baza« znači raspravu nesamo o crkveno-političkom zakonodavstvu u Italiji, nego i o rimskom pitanju. Kako je u Vatikanu ovo bilo primljeno doduše s rezervom, ali ipak simpatično, to je početkom kolovoza 1926. tadanji državni savjetnik prof. Barone zamolio advokata Franju Pacellia, brata njemačkog nuncija, za povjerljivi razgovor. Prvi su se put sastali 6. kolovoza 1926. Barone je saopćio Pacelliju, da se Mussolini želi upoznati s osnovicama, na kojima bi se riješilo rimsko pitanje. Od tada sastao se Pacelli s Baroneom 110 puta, a 129 puta bio je u toj stvari u privatnoj audienciji kod Pija XI. Mnoge su od tih audijencija trajale tri i četiri sata. Dne 4. listopada 1926., na svečani dan narodnog blagdana sv. Franje Asiškog, ovlastio je Mussolini pismeno Baronea za pregovore, a isto je učinio i kardinal Gasparri pismima od 6. i 24. listopada 1926., upravljenim na Pacellia. Već tada su se razgovori kretali u dva pravca: prvo, sporazum o priznanju i uređenju papinske države, ako i u malim granicama, tako, da bi papina suverenost i sloboda bila očigledna, i drugo konkordat između svete Stolice i Italije, kojim se sporazumno uređuju crkveno-politička pitanja u Italiji. Dne 24. studenoga 1926. bio je gotov prvi nacrt o papinskoj državi, a onda se počeo izradivati i nacrt o konkordatu. Koncem 1926. počeo je ovim sastancima pribivati i Mons. Borgongini-Duca. Ti su se sastanci obdržavali u stanu kardinala Granito di Belmonte na Monte Mario i trajali su po čitave dane. U travnju 1927. bio je i nacrt konkordata izrađen. U najvećoj tajnosti i s najvećim mjerama opreza izrađena su 20. svibnja 1927. dva primjerka obiju ugovora i finansijskog sporazuma. Dne 3. rujna 1927. predao je Pacelli po jedan primjerak kardinalu Gasparriu, koji mu je još istoga dana pismeno izjavio, da mogu započeti službeni pregovori o riješenju rimskog pitanja. Isto je učinio i Mussolini svojim pismom Baroneu, koji je već poboljšavao. Dne 22. studenoga 1927. ovlastio je talijanski kralj Mussolinija da zapodjene pregovore o rimskom pitanju i o konkordatu i da ih potpiše, te da subdelegira Baronea za vođenje pregovora. Sveti Otac ovlastio je 25. studenoga 1927. kardinala u istom smjeru s time, da za vođenje pregovora subdelegira Mons. Borgonginia. No Barone je sve više poboljšavao, te je 4. siječnja 1929. preminuo smrću uzornog katolika.

Izgledalo je, da će se sada stvar zavući. Ali Mussolini već 7. siječnja telefonski obavještava Pacellia, da želi s njime lično nastaviti pregovore. Pregovori su se nastavili sada u privatnom stanu Mussolinijevu u Via Rasella i trajali su od 9 sati u večer do kasno u noć, ne rijetko do poslije ponoći. Kod zadnjih je osam sjednica prisustvovao Rocco, Consiglio i Cizza kao eksperti, da se sva tri dokumenta i tehnički potpuno dotjeraju. Tako je konačno 12. veljače 1929., na sedmu godišnjicu krunjenja Pija XI., točno u 12 sati, u papinskoj dvorani lateranske palače, po kardinalu Gasparriu i Mussoliniu potpisan ugovor između svete Stolice i kraljevine Italije, po kojemu se rješava rimsko pitanje i konkordat, kojim se uređuju vjerska i crkvena pitanja u Italiji. Prvom je ugovoru dodan i finansijski sporazum. Dok se Sveta Stolica zadovoljila s ovom kratkom objavom javnosti u »Osservatore Romano« od 12. II. 1929., objavljuje talijanska vlada službenu notu preko Stefani u »Popolo d' Italia« od 13. II. 1929. Tu se sumarno navodi sadržaj obiju dokumenata.

Prema ovom saopćenju, što ga je u glavnom prenio i »Osservatore Romano« od 13. II. 1929., politički ugovor između svete Stolice i Italije sadrži 27. članaka. Katolička je vjera proglašena, u skladu s art. 1. ustava od 4. III. 1848., jedinom državnom vjerom. Priznaje se isključiva i potpuna jurisdikcija Svete Stolice nad Vatikanom, kako danas postoji, te se u tu svrhu osniva Vatikanski Grad (Città del Vaticano), koji podpada pod isključivu suverenost svete Stolice. Trg svetoga Petra pripada doduše Vatikanskom Gradu, ali će biti i dalje pristupačan publici i na njemu će vršiti službu talijansko redarstvo. Granice su Vatikanskog Grada tačno označene u planu, koji je dodan ovom ugovoru. Posebna klauzula označuje javne radnje, kojima će Vatikan. Grad biti opremljen na trošak talijanske vlde, naime željezničku postaju, te izravnu brzojavnu, telefonsku, poštansku, radiotelegrafsku i radio-telefonsku postaju, kojima će biti Vatikanski Grad izravno spojen s ostalim državama. Kasnije će se izraditi posebni ugovori glede saobraćajnih sredstava zemljom i zrakom za Vatikanski Grad. Uređeno je pitanje državljanstva i povlastica crkvenih dostojanstvenika i činovnika, te tritorijalni imunitet patriarhalnih bazilika i prostorijskih, u kojima se sastaju rimske kongregacije, a koje nisu na teritoriju Vatikanskog Grada. Kraljevina će Italija imenovati svoga poslanika kod Svete Stolice, a Sveta će Stolica imenovati svoga nuncija na talijanskom dvoru, koji će saglasno sa zaključkom bečkog kongresa od 9. VI, 1815. biti dekanom diplomatskog kora. Umjetnine, koje se nalaze u Vatikanu i Lateranu, bit će i nadalje pristupačne učenjacima i publici. Posebno je uređeno pitanje kažnjavanja delikata, koji su počinjeni na teritoriju Vatikanskog grada ili izvan njega. Naročito je istaknuto, da sveta Stolica ostaje daleko od vremenitih rasprava između ostalih država, pa zato ne će prisustvovati ni internacionalnim kongresima s tom svrhom, osim,

ako se zavadene strane pozovu na mirovnu misiju Svete Stolice. Sveta Stolica pridržaje sebi pravo da se u svrhu mira posluži svojom moralnom i duhovnom vlašću. Prema svemu tomu bit će teritorij Vatikanskog Grada uvijek i u svakom slučaju smatran kao potpuno neutralan. Završna klauzula glasi: »Sveta Stolica smatra, da je potpisanim ugovorima dovoljno zajamčena ona sloboda i nezavisnost, koja joj je potrebna za pastirsko vođenje Rima, katoličke Crkve u Italiji i po čitavome svijetu. Zato izjavljuje, da je rimsko pitanje konačno i neopozivo riješeno i uređeno, te prema tome i eliminirano. Sveta Stolica priznaje kraljevinu Italiju pod dinastijom kuće Savojske s Rimom kao glavnim gradom talijanske države. U drugu ruku priznaje Italija državu Città del Vaticano, pod suverenom vlašću Pape. Zakon od 13. V. 1871. (»garancijski zakon«) i svaka druga odredba, koja bi bila s ovim ugovorom u nesuglasju, ukida se«.

U finansijskoj konvenciji, koja je priklopljena ovom ugovoru, obvezuje se Italija da plati Svetoj Stolici odštetu, koja se osniva na događajima od 1870., i to 750,000.000 lira tal. u gotovom i 1 milijardu tal. lira u 5% bonovima, dakle svotu, koja je daleko ispod one, koju bi Italija trebala da plati prema svome garancijskom zakonu od 13. V. 1871. (t. j. oko 4 milijarde).

Konkordat se sastoji od 45 članaka. Najvažniji članci određuju, da će talijanska vlada u Rimu sve spriječiti, što nije u suglasju s time, da je Rim sjedište rimskog biskupa i univerzalnoga Pape. Zatim slijede odredbe o slobodnom izvršivanju pastirske službe biskupa i svećenika, o blagdanima, o granicama biskupija, koje će, po mogućnosti, biti u suglasju s granicama provincija. Uređuje se postupak kod imenovanja novih biskupa i propisuje se obrazac prisege, što je polažu novi biskupi, po uzoru poljskog konkordata. Na zapovijedane blagdane ima misnik da prema propisima liturgijskim umetne molitvu za talijanskoga kralja i državu. Posebni članci uređuju pitanje i pravni položaj crkvenih redova i slobodnu upravu crkvenog imutka. Država, zatim, priznaje sakramentu ženidbe, kako ga propisuje crkveno pravo, sva građanska prava. Objava će se obavljenih ženidaba provesti u župnoj crkvi i na općini. Tačno se uređuju sva pitanja, koja zasijecaju u mnogostruke mogućnosti ženidbene. U državnim će se pučkim školama i dalje zadržati vieronauk i proširiti na srednje škole, na osnovu naročitog sporazuma između države i Svete Stolice. Posebna je pažnja skrenuta na Katoličku Akciju, te država priznaje organizacije Katoličke Akcije, u koliko su, prema odredbama Svete Stolice, djelatne izvan i iznad svake političke stranke i u izravnoj ovisnosti od crkvene hierarhije, za proširenje i primjenu katoličkih načela. Na koncu se nalazi klauzula, da će u slučaju svake možebitne teškoće, koja bi nastala gledom na tumačenje konkordatskih ustanova, Sveta Stolica i Italija tražiti mirno rješenje.

Politički ugovor zajedno s finansijskom konvencijom i konkordatom bit će u roku od 4 mjeseca predloženi Papi i talijanskom kralju na potpis i ratifikaciju i onda stupaju formalno na snagu.

Čitava je svjetska štampa i javno mnijenje kroz nekoliko sedmica bavila se ovim historijskim događajem, koji se u potpunoj diskreciji tako dugo pripravljaao. One indiskrecije, koje su taj događaj tik pred izvršenjem iz daleka nagoviještavale, čini se, da su bile hotice spremljene, da se svijet pripravi na ovaj veliki događaj, koji je izazvao najraznovrsnije komentare. Ne upuštajući se u bilježenje i kritiku tih komentara, treba da iznesemo glavne momente iz govora *Pija XI.* rimskim župnicima, kad su ovi, po običaju, pred kormenu došli u audienciju, da od Pape prime neke upute za korizmene propovijedi, u ponedjeljak, 11. veljače, Papa je rekao među ostalim: »Upravo se sada potpisuje u našoj lateranskoj palači jedan ugovor i jedan konkordat između Svete Stolice i Njegova Veličanstva Kralja Italije. Jedan ugovor, koji je određen, koliko je to ljudima moguće, da prizna Svetoj Stolici pravu, realnu i vlastitu teritorijalnu suverenost, kakva je očigledno potrebna onomu, koji po Božanskom nalogu i Božanskom poslanju, što ga vrši, ne može biti podložan ni jednoj zemaljskoj suverenosti. Potpisuje se i konkordat, koji smo Mi od početka zajedno s ugovorom tražili, da se pravilno uredi vjerski položaj u Italiji... Ne tražite od Nas pojedinosti iz ovih ugovora... To ne dozvoljavaju ni delikatni protokolarni obziri... Mjesto toga želimo da odgovorimo na dvoumice i kritike, koje se izražavaju i koje će postajati glasnije, što će se više proširiti glas o današnjem događaju. Ne dostoji se, da o tome propovijedate, ali i izvan crkve obratit će se mnogi na Vas da im u konferencijama i sličnim prigodama podate autorizovanu i nepristranu sliku o ovom aktuelnom predmetu... Mi smo od početka znali, da nam ne će poći za rukom, da sve zadovoljimo... ali je kroz trideset zadnjih mjeseci ova stvar bila predmetom neprestanih naših studija, razmišljanja i molitava... Kad smo po našem kardinalu drž. tajniku sazvali diplomatski kor poslanika, akreditovanih kod Svete Stolice, da po njemu saopćimo vlastima, kako su napredovala nastojanja oko skorog sporazuma, stavljeno je bilo pitanje, da li Sveta Stolica kani od drugih sila zatražiti dozvolu, pristanak ili garancije za novo stanje stvari. Bila je naša dužnost, da to vlastima saopćimo... ali se nije moglo ni govoriti o njihovoj dozvoli, pristanku ili garancijama. I kakogod nam je dragocjeno prijateljstvo svih država i vlada, ipak moramo i mi da istaknemo, kako je na koncu konca samo Papa vlastan prosuđivati potrebe Crkve i Svete Stolice. Pa i gdje smo mogli naći garancije u pravom smislu riječi, ako ne u uvjerenju, da su naši razlozi pravedni, ako ne u uvjerenju, da je talijanski narod savjestan i svjestan svojih dužnosti, ako ne, još daleko više, u Božanskoj Providnosti, u pomoći, koja je Crkvi obećana neprestano s neba... Koje smo garancije mogli tražiti inače kod koje velike sile? Zar se nije vidjelo,

kako te sile nisu činile, ili nisu mogle činiti, ili i nisu htjele činiti ono, što je bilo potrebno, da druge sile ne propadnu. Ali, ako je to stanje i stalna povijest ljudskih stvari, a to jest, kako bismo mogli u tomu tražiti spas i zaklonište od budućih pogibli, koje su, uostalom, upravo sada samo hipotetičke i nikad nisu bile nevjerovatnije nego upravo sada. A na pitanje: Šta će biti sutra, ostajemo potpuno mirni, jer mi bismo mogli odgovoriti: Mi toga ne znamo. Budućnost je u Božjoj ruci, i zato u dobroj ruci. Štoga nam donijela budućnost, bila to odredba ili pripuštenje Božje, mi to primamo kao Božju Providnost i slijedimo joj puni pouzdanja, pa ma kamo Nas On zvao.

Kritike će biti sada brojnije. One se dadu lako svrstati u dvije skupine. Jedne vele, da smo Mi tražili premalo, a drugi kažu, da smo tražili previše. I to će se još jače opaziti onda, kad budu poznate one stvari, o kojima se kaže, da smo tražili premalo ili previše. Jedni će možda pronaći, da smo premalo prostora tražili. A da ne zalazimo u pojedinosti, možemo reći, da smo doista tražili malo, vrlo malo, ono najmanje, što smo u tom pravcu mogli tražiti, i to nakon mnogog razmišljanja, ispitivanja i molitve. Mi smo to učinili toga radi, jer smo htjeli pokazati, da smo i onda Otac, kad raspravljamo sa sinovima, drugim riječima, mi smo htjeli pokazati, da ne ćemo stvari da zamrsujemo i otešćavamo, nego da ih pojednostavimo i olakšamo. Mi smo, nadalje, htjeli poništiti one alarmne uzvike, koji su se prekomjerno bojali za teritorijalnu ne-taknutost zemlje... Mi smo htjeli pokazati, da namjesnika Kristova nije na njegove tražbine ponukala nikakva pohlepa, nego njegova savjest, koja mu je činila nemogućim ne tražiti izvjesne stvari: jer izvjesna teritorijalna suverenost zahtijeva se općenito za svaku pravu jurisdikcionalnu suverenost. Zato smo i tražili ono malo prostora, što predstavlja osnov suverenosti... Kao da gledamo svetoga Franju ili druge svece...: Tijelo, svedeno na minimum, upravo toliko, da može služiti duši i tako nastaviti život i u životu blagotvorno djelovanje. Mi se nadamo, da će svima biti jasno, da Papa ne posjeduje više, nego ono malo prostora, koliko je potrebno za razvijanje i djelovanje duhovne i spasonosne njegove moći. I Mi ne prezamo izreći, da se radujemo, što je tomu tako. Mi se radujemo, da je materijalni prostor stegnut u tako uske granice, da se i on čini kao oduhovljen od silne i Božanske spiritualnosti, koju treba da potpomaže i da joj služi. Ovaj je prostor malen, ali ujedno i velik, najveći na svijetu pod izvjesnim vidokrugom. Ako se neki prostor može pohvaliti da posjeduje kolonadu Berninijevu, kupolu Mihelangelovu, dragocijenosti, sabrane u arhivima našim i knjižnicama i galerijama i muzejima, ako jedan prostor obuhvaća i čuva grob apostolskog prvaka, onda se može s pravom reći, da nema na svijetu većega... To treba odgovoriti onima, koji kažu, da smo premalo tražili i koji sami premalo promišljaju o tomu, kako bi to danas bilo nepraktično i pogibeljno, da se općoj crkvenoj upravi u

zemaljskom smjeru podvrgne ma i malo pučanstvo. Maleni opseg našeg teritorija čuva nas od sličnih pogibli i neprilika. Već je 60 godina tomu, što Vatikan vlada bez posebnih (zemaljskih) komplikacija.

Drugi će opet reći, da smo na drugom području, na financijskom, premalo tražili. Možda bi se bolje reklo na gospodarskom području, jer ovdje se ne radi o velikim državnim financijama, nego više o jednoj čednoj kućnoj ekonomiji. Ovima, koji ovako prigovaraju, odgovaramo: Kad bi se sve zajedno sračunalo i kapitalizovalo, što je Crkvi u Italiji bilo oduzeto, kolika bi to neizreciva golema svota bila! ... Sveta Stolica ima pravo da skrbi za vlastitu gospodarsku neovisnost, bez koje ne bi mogla praktički postojati ni njezina čast ni sloboda. Mi imamo neograničeno povjerenje u karitas vjernika, u ono divno djelo Božanske Providnosti, koje se praktički izražava u Petrovu novčiću... Ali Božanska Nas Providnost ne dispensira od razboritosti i ljudske brige, koliko je to u našoj mogućnosti. Pa kolika bila odšteta, koja se daje Svetoj Stolici, nikad ona ne može da dostaje ni u maloj mjeri potrebama Svete Stolice, koje su potrebe cijele Crkve, i koje sve više rastu i dostižu najudaljenije zemlje, a da i ne govorimo o kulturnim zemljama u Evropi i Italiji napose...» (Isp. Ecclesiastica 1929, VIII, 69-74.). Slično je Pijo XI. govorio, napose o konkordatu, profesorima i studentima katoličkog sveučilišta milanskog 13. II. 1929., te 9. III. cijelom diplomatskom koru, akreditovanom kod Svete Stolice, u svečanoj audijenciji, gdje je naročito istaknuo, da ima dvije vrste garancija: moralnih i pravnih. Pravne garancije smatra rimsko pravo oružjem protiv neprijatelja. Ovakvih garancija, koje bi u praksi značile štitništvo, ne želi Sveta Stolica. Ostaju dakle moralne garancije. Jedna je takva garancija sam diplomatski kor, a mnogo veća je ono oduševljenje, kojim je čitav svijet primio ovo izmirenje. Tom diplomatskom koru, kao i svim narodima, koji su za svetu Stolicu i kry lili, Papa zahvaljuje i moli se za njih.

Na koncu treba još samo da se kratko osvrnemo na izvjesne pojave u našim krajevima. Kad je talijanska vlada, pod vodstvom Mussolinijevim i njegovom inicijativom, koliko se tiče vlade, uredila sporazumno sa Svetom Stolicom, rimsko pitanje i skinula ga tako s dnevnog reda, tada je učinila samo svoju dužnost, i time ispravila pogrešku, u kojoj su prijašnje talijanske vlade hotice ili nehotice ustrajale. No iz te činjenice nipošto ne slijedi, da se Sveta Stolica slaže ili da je odgovorna i za ostalu nutarnju ili vanjsku politiku Italije ili fašizma. Kad bude objelodanjen autentičan tekst svih ovih ugovora, bit će to još jasnije i u pojedinostima, koje i nas mogu interesovati, radi Hrvata i Slovenaca u Italiji. No i sad je načelno bjelodano, da je ovim ugovorima riješeno jedno nutarnje pitanje između Svete Stolice i Italije i to upravo u vidu, da se svemu svijetu istakne i jasno zajamči neovisnost Svete Stolice od svake zemaljske vlasti, konkretno upravo od Italije. Komentari pak, da je

financijska konvencija sklopljena u vidu političkog prodiranja na Balkan... ne zavređuje uopće nikakva odgovora, toliko je neozbiljna.

II. KATOLIČKI POKRET I KATOLIČKA AKCIJA U NJEMAČKOJ. Pod ovim naslovom donose »Stimmen der Zeit«, 1929., I. 255—268. važan i aktuelan članak od P. Przyware S. J. Članak je pisan iza govora nuncija Pacellija, a prije objelodanjenja pisma Pija XI. kardinalu Bertramu. Donosimo glavne stavke iz tog članka.

Njemački se katolicizam danas nalazi u prelaznom stanju iz katoličkog pokreta u Katoličku Akciju. Već koncem g. 1924. počeo je katolički pokret polagano padati i od onda se nalazi u krizi. Približno u isto doba javlja se misao o Katoličkoj Akciji. Zadnje dvije godine označene su pokušajima, da se katolički pokret opet oživi u Katoličkoj Akciji, ili da se u Katoličkoj Akciji gleda oživotvorenje onoga, za čim je težio katolički pokret. Ali oba ova pokušaja znače, da se više ne zna tačno, što je katolički pokret i što je Katolička Akcija.

Katolički pokret značio je za mnoge istisnuće »neplodnog, samo apologetski-negativnog« predratnog katolicizma a u pravcu »pozitivnog, iz vlastitih snaga djelatnog« katolicizma. Katolički je pokret bio ekskluzivan, jer su njegovi nosioci sebe, kao intelektualce i vode omladinskog pokreta, suprotstavljali širokim masama »običnih kršćana«. Katolički je pokret bio sklon nekoj nervozni prema svemu, što je bilo posebno katoličko nasuprot protestantima, naprama svemu, što je rimsko, papinsko, pravno u Crkvi, naprama svemu, što je borbeno.

Zar je dakle Katolička Akcija pokušaj reakcije potisnutog predratnog formalističnog, konservativnog, sakristijskog katolicizma mrtvog autoriteta, klerikalizma, koji hoće da uništi vjersko uzdizanje svjetovnjaka? Zar je Katolička Akcija zov čitavog kršćanskog puka da se svlada potajni ekskluzivistički individualizam zajednice katoličkog pokreta? Ili je Katolička Akcija vapaj za bezbrižnim i snažnim katolicizmom, crkvenim, rimskim katolicizmom, sa svom njegovom oštrinom?

To su pitanja, na koja treba odgovoriti. Treba isporučiti katolički pokret i Katoličku Akciju, kako se u svojoj dubini zamišljeni, da tako dobijemo jasnoću i iskrenost.

1. Prva je oznaka katoličkog pokreta bila: pojačana težnja svjetovnjaka za aktivnim učestvovanjem u životu Crkve. Podvlačila se Crkva, ali ne odozgo, ne u njezinim objektivnim elementima, nego odozdo, u svijesti subjektivnih elemenata sa strane vjernika. Htjela se ukloniti privatna pobožnost bez žive veze između svećenika i kršćanske zajednice i to tako, da se ostvari pobožnost zajedničkog vjerskog proživljavanja.

S ovog gledišta postaje shvatljivim smisao Katoličke Akcije, koju Pijo XI. proglašuje sudjelovanjem svjetovnjaka u misiji klera, sudjelovanjem svjetovnjaka u hierarhijskom apostolatu. Katolička

je Akcija dakle službeno ispunjenje onoga, za čim je težio katolički pokret: sudjelovanje vjernika u odgovornom radu Crkve kao cjeline. Katolički svjetovnjak nije samo predmet, nego i nosioc dušobrižništva, on ne stoji pasivno prama Crkvi, on sačinjava Crkvu i nije u njoj samo pasivan, nego i aktivan. Ali Crkva i kler je u Katol. Akciji ono prvotno, te se laički apostolat po nuncijevim riječima mora ucijepiti u ustav Crkve, kako ga je udesio Krist, u radosnoj poslušnosti prama poglavarima crkvenim, koje je Krist odredio. Tako je Katolička Akcija i odlučni ispravak prvog ideala katoličkog pokreta. Ona kaže odlučno »Ne!« prama jednoj crkvi, koja bi bila izgrađivana odozdo. U tom pravcu Katolička Akcija doista znači povratak tako zvanog »starinskog katolicizma«, ona spaja i popunjuje katolicizam katoličkog pokreta s predratnim katolicizmom.

2. Druga je značajka katoličkoga pokreta bila: nastojanje oko pozitivnog katoličkog mišljenja. Ustalo se protiv isključivog apologetskog dokazivanja i obrane, protiv katolicizma, koji se zadovoljavao svojim uspjesima na političkom, privrednom i socijalnom polju, pa se težilo za katolicizmom čiste dogme, gledane u sebi, za čisto »religijskim katolicizmom«.

I ovdje je Katolička Akcija ostvarenje ideala katoličkog pokreta. Jer ona hoće da dovede u život jedinstveno katoličko mišljenje, htjenje i djelovanje, kako kaže nuncij Pacelli. I kardinal Faulhaber ističe tu njezinu zadaću, da nauči katolike katolički misliti. A Pijo XI. ističe ne jedamput, da je Katolička Akcija ne samo pretežno, nego bitno vjerske prirode. Zato Katolička Akcija i ne ide u prvom redu za obranom katoličkih načela pred jednim nekatoličkim svijetom, nego za prožimanjem čitavog našeg mišljenja katolicizmom. Ali i opet je Katolička Akcija jedan ispravak težnja katoličkog pokreta, jer ona je akcija, djelovanje, apostolat, a ne samo intuitivno gledanje, ne samo kontemplativna molitva. Katolička Akcija podvlači »agresivni značaj« katolicizma naprama onom »religijskom katolicizmu«, koji bi se zadovoljio sa samim nekim »sakristijskim katolicizmom«, koji bi se zadovoljio s mirom blaženoga posjeda istine. I ovdje dakle Katolička Akcija popunjuje katolicizam katoličkog pokreta s predratnim katolicizmom.

3. Treća je oznaka katoličkog pokreta u tomu, da se nikako nije mogao složiti s time, da bi se u velikim granama kulture (umjetnosti, privredi, prosvjeti i t. d.) prosuđivalo i postupalo »katolički«, prema možda časovitim potrebama crkvenim, a bez obzira na stručnu valjanost rada, kao da crkvena vlast imade iz ravn u kompetenciju i u ovim poljima. Odbijalo se pokušaje da se izvjesna struja umjetnička, privredna, politička, proglašuje kao jedino katolička, a tražila se sloboda i oslobođenje u tom pravcu. No u tom su traženju slobode prekinute sve veze između Crkve i kulture, kao da je kultura sasvim neovisna od Crkve.

Opet je Katolička Akcija u velikoj mjeri dala pravo težnji za opravdanom slobodom, ali je ujedno ovu težnju i svela u prave

granice a dopunivši je sa zahtjevom katoličkog jedinstva starih vremena. Privredno, političko i t. d. djelovanje nije izravno ovisno od Crkve, te Katoličkoj Akciji mogu pripadati i članovi različitih stranaka, u koliko se naime u čisto političkim pitanjima razlikuju. A nuncij Pacelli naročito ističe, da Katolička Akcija ne poriče relativne slobode i samostalnih zakona pojedinih kulturnih grana, pa zato i ne kani narivavati katolicima izvjesnog čisto političkog ili privrednog naziranja. Nije, dakle, dopustivo, katolike u tim stvarima siliti da prihvate jedan jedini smjer. Nasuprot je katolički, da se vjernicima pusti prava sloboda i da se pouzda u snagu svoje vjere, koja ne može da dođe u sukob s pravim zaključcima znanosti i postulatima kulture. Ali, kao i prije, opet Katolička Akcija postavlja granice, da se ne bi ušuljao od crkve osuđeni liberalizam. Svjetovno je djelovanje od crkve neizravno ovisno, to jest u stvarima, koje se odnose na vjeru i ćudoređe. To podvlači i nuncij Pacelli: »jedno hoće Katolička Akcija da postigne, da dađe katoličkom pučku vođe, koji će svagdje, gdje kultura, privreda, politika, dotiču polje vjere, jasno i odlučno stajati na tlu katoličkog svjetovnog nazora«.

4. Četvrta je oznaka katoličkog pokreta, da je to u zbilji pokret čitavog naroda, a ne pojedinih odijeljenih staleža. Tu se osjeća težnja, da u Kristu ne bude ni slobodnog ni sluga (poslodavac i radnik), ni Grka ni barbara (izobraženi i neizobraženi), ni čovjek i žena, da ne bude razlike, nego da budu svi jedno. To je kriza, što je proživljava današnjica.

I ovu je krizu stvarno riješila Katolička Akcija, i to već kod prvog svog službenog nastupa i proglašenja, u enciklici Ubi arcano Dei, kad Pijo XI. govori o jednakosti prava svih članova Crkve. A i kardinal Faulhaber se nada, da će akademičari po misli apostolata Katoličke Akcije biti približeni radnicima, studenti djetićima. No Katolička Akcija i ovdje povlači prave granice: ne ide se za nasilnim uništenjem građana i građanskih prava, u korist radnika, nego za mirnim i punim razumijevanja i ljubavi polaganim razvitkom i približenjem.

Katolička je Akcija, dakle, u pravom smislu riječi, tako dugo očekivani i željeni blagoslov svega onoga, što je u katoličkom pokretu bilo pravo i istinito. Ali ujedno je i energično pročišćenje svih jednostranosti različitih struja u katoličkom pokretu.

U organizacijskom pogledu Katolička Akcija ne kani biti nova organizacija, koja bi postojeće katoličke organizacije u Njemačkoj stegnula jakim vezom, kao da nisu i onako dosta stegnute, poput stare pruske uniforme. Katolička Akcija hoće da bude jedina potrebna katolička organizacija, a sve je drugo doduše privremeno dobro i korisno, ali nije »katolički potrebno«. I ova se organizacija potpuno prilagođenje crkvenom organizmu i podvrgava crkvenom primatu, potpuno i bezuslovno.

Katolička se Akcija, jednom riječi, odlučno stavlja na ishodište katoličkog pokreta, da vjernici treba da aktivno surađuju u Crkvi da su kulturne grane relativno slobodne, ne priječi, nego podupire približenje staleža. I tek s ovog stanovišta vraća se opet vječnim vrednotama predratnog katolicizma. I tako je i moderni, djelatni katolicizam oslobođen po Katoličkoj Akciji svih jednostranosti i pretjeranosti u svojem borbenom stavu protiv prijašnjih katoličkih generacija. Razumiju li to oni, koji su ga pokrenuli i koji ga sačinjavaju, tada će, po Katoličkoj Akciji, katolički pokret iz sfere sanjara prijeći u sferu Crkvene zbilje.

Kao katolici možemo se podavati nadama vrhunaravskog optimizma, da će se ovaj proces doista tako i razviti.

III. POLITIČKO DRŽANJE KLERA regulisala je ponovno za Kataloniju Sacra Congregatio Concilii dekretom od 4. I. 1929.: »Gledom na političko držanje klera određuje SCC, da se u buduće obdržavaju ove odredbe: Biskupi će u jednoj tako važnoj stvari riječju i primjerom bdjeti nad tim, da se njihov kler ograniči na izvršavanje svete službe. Oni će se skrbiti, da svi strogo obdržavaju odredbe Sv. Stolice gledom na držanje klera u političkim pitanjima, te će u slučaju potrebe primijeniti i kanonske sankcije. Biskupi će svu svoju pažnju onamo skrenuti, da kler bez dozvole crkvene vlasti ništa ne objelodanjuje; ovo se ovlaštenje ima bezuslovno uskratiti onim sastavcima, koji ne odgovaraju već spomenutim kanonskim propisima. Gledom na propovijedanje riječi Božje ostaje svjetovnom i redovnom kleru bezuslovno zabranjeno da se služe modernim ili književnim katalonskim jezikom, jer sami Katalonci, uz rijetke izuzetke, ne razumiju toga jezika. Isto je tako zabranjeno, pod prijetnjom istih sankcija, makar i skriveno pozivati na revoltu protiv Španije u propovijedi. U župama, osobito u gradovima i naročito u Barceloni, gdje stanuju mnoge španjolske porodice, koje ne razumiju tradicionalnog katalonskog jezika, treba paziti, da ove porodice ne ostanu bez propovijedi u španjolskom jeziku u nedjelje i zapovijedane blagdane. Inače zahtijeva razboritost, da se evanđelje propovijeda u katalonskom jeziku, pa i onda, kad bi se moglo misliti, da katalonske porodice razumiju španjolski. Kod trodnevica, devetnica i panegirika treba, prema starom običaju, govoriti u španjolskom jeziku« (Ecclesiastica 1929., VII., 64/5.).

IV. O ODIJEVANJU SAMOSTANSKIH UČENICA izdala je S. Congregatio de Religiosis posebnu instrukciju, koju je rimski kardinal-vikar Basilio Pompili 24. IX. 1928. objelodanio i dostavio svima, kojih se tiče. »Linzer Dioezesan-Blatt« I. 1929. primjećuje, da je ta odredba u prvom redu određena za Rim, ali da ima općenitu vrijednost, jer su čudoredna gledišta i odnosne dužnosti jednake u Rimu i izvan njega. Odredba glasi: »Časna majko! Vama je sigurno poznato, da svi oni, koji dobro misle, žale nečudorednost odijevanja, koja se među ženskim svijetom sve više širi. Vama je

poznato, da je Sv. Otac često, i to kod svečanih zgoda, podigao svoj apostolski glas protiv takvog odijevanja. Ozbiljne riječi žaljenja i opomene, što ih je Njegova Svetost izrekla u plenarnoj sjednici prigodom dekreta o herojskim krepostima časne Paule Frasinetti 15. augusta 1928., ozvanjaju još i danas. Sveti je Otac opet upozorio na pogibelj, koja prijeti bezbrižnim dušama, što ih je zavela taština, premda se one ubrajaju u stado Kristovo i njegove Crkve. Žalosno je, da se ovo zlo uvlači i među mlade djevojke, koje polaze samostanske škole ili patronaže, što ih vode redovnice. Da se suprostavimo sve većoj pogibli, odredila je Sacra Congregatio de Religiosis po nalogu Svetoga Oca, kako slijedi:

a) U svim školama, zavodima, patronažama, dječjim vrtićima, stručnim školama, koje vode redovnice, ne smiju se odsad primati mlade djevojke, koje u svojem odijevanju ne obdržavaju pravila čednosti i kršćanske pristojnosti.

b) Poglavarice moraju lično nad tim vršiti strogi nadzor i isključiti iz škole one učenice, koje se ne bi htjele podvrći ovim propisima.

c) Poglavarice se kod toga ne smiju dati nagovoriti ljudskim obzirima, materijalnim interesima, ili visokim društvenim položajem porodica, kojima učenice pripadaju. Radije neka se sprijatelje s time, na se broj njihovih učenica umanju.

d) Osim toga treba da čč. ss. nastoje uzgajajući svoje učenice da u njima na blagi, ali odlučan način probude i sačuvaju ljubav i smisao za čednost, koja je znak čistoće i sredstvo, da se ona uščuva i ujedno nježni ures ženskoga bića.

Mi ćemo se brinuti, da se ove odredbe Svetoga Oca tačno i u svemu obdržavaju u Rimu i u tu ćemo svrhu postaviti povjerenike, koji će prigodice i bez prethodnog najavljenja posjetiti rečene škole i patronaže, te nas obavijestiti o tomu, da li se tamo još opažaju ovi zli običaji.

Kako bi se u svim institutima, što ih vode redovnice, postiglo jedinstveno nastupanje, podsjećamo, da se ne može nazvati pristojnom ona haljina, koja je na vratu ispod jamice izrezana preko dva prsta, koja ne pokriva ruke barem do preko lakata i koja jedva da seže do ispod koljena. Isto je tako nepristojna haljina sačinjena od prozirnih tkanina, te čarape mesnate boje, kojima se postizava, te izgleda, kao da uopće i nema čarapa.

Mi se pouzdano nadamo, da ćete Vi i sve ličnosti, koje o Vama ovise ili su Vam podložne, brinuti se da se ove odredbe izvrše. Mi očekujemo, da će mlade Rimljanke dati dobar primjer kršćanske čednosti i poslušnosti odredbama namjesnika Kristova na zemlji. U ovom pouzdanju blagosivamo Vas, Vaše saradnice i sve one, koje Vaš institut vode ili posjećuju. U Vikarijatu, 24. septembra 1928. † Basilio, Kard. Vikar.« (Ecclesiastica 1929., VII., 65.).

V. TEME KORIZMENIH PROPOVIJEDI 1929., što ih je Pijo XI. 11. II. 1929. u naročitoj audienciji preporučio korizmenim propo-

vjednicima u Rimu jesu: ozbiljno naglašavanje potrebe čedne kršćanske nošnje, potreba savjesnog ispunjavanja dužnosti, reforma crkvene glazbe u smislu Motu Proprija Pija X. i konstitucije Pija XI., koju donosimo na drugom mjestu. (Ecclesiastica 1929., VIII., 71.).

VI. SVEĆENICI NE MOGU BITI ČLANOVI »ROTARY KLUBA«. Rotary pokret osnovao je čikaški odvjetnik Paul Harris u Chicagu 23. I. 1905. Već je 1910. bilo u Americi 16 R-klubova. Pomalo je RP postao međunarodnim pokretom. God. 1915. bilo je 186, a g. 1920. 758 R-klubova. U Evropi je osnovan prvi klub u Londonu. Prvi konvent izvan Amerike održan je 1921. u Edinburgu. G. 1927. bilo je 2615 R-klubova, a od onda se taj broj znatno povećao i proširio sve do dalekog Istoka. U slavenske je zemlje RP došao preko čehoslovačkih američana. U Čehoslovačkoj imade 17 R-klubova. U ožujku je ove godine osnovan RP u Beogradu i Zagrebu i tako je SHS 47 država, koja sudjeluje u R-pokretu. RP želi »unositi praktičnu etiku u svakodnevni život, u odnos producenta i konzumenta, trgovca i kupca, podvrgavati svoje manje interese tudem većem interesu, dobrovoljno služiti općim velikim idealima čovječanstva, uvjeriti, da će ljudsko društvo biti najljepše onda, kad svim ljudima bude omogućeno da se služe svim dobrima ove zemlje«.

Međutim Acta Apostolicae Sedis 1929. II. 42. donose slijedeće riješenje u ovoj stvari: »Ab hac Sacra Congregatione Consistoriali non pauci sacrorum Antistites, pro sua pastoralis officii religione, exquisierunt: An Ordinarii permittere possint clericis ut nomen dent Societatibus, hodiernis temporibus constitutis, quibus titulus »Rotary Club, vel ut earundem coetibus saltem intersint. Sacra autem haec Congregatio Consistorialis, re mature perpendens, respondendum censuit: Non expedire. Datum Romae, ex aedibus Sacrae Congregationis Consistorialis, die 4. Februarii 1929. C. Card. Perosi, Secretarius. † Fr. Raphael C., Archiep. Thesalonicens., Adessor«.

Pitanje, postavljeno Sv. Stolici očito predstavlja, da svećenik bez dozvole Ordinarijeve ne smije biti članom RK niti prisustvovati njegovim sjednicama, pa pita tamo, smije li Ordinarij dati ovu dozvolu. Sv. Stolica odgovara: »Non expedire«.

Nekoliko dana prije donošenja ovoga dekreta izdali su španjolski metropolitane naredbu o Rotarizmu i sličnim ustanovama neutralnog značaja, datiranu 23. I. 1929. i potpisanu po Petru, kardinalu Segura y Sanz, nadbiskupu u Toledo, ovlaštenom po svim ostalim metropolitama. Poziva se izrijeком na Can. 684., koji upozoruje vjernike, da se čuvaju tajnih, odsuđenih, buntovnih, sumnjivih društava, kao i onih, koja nastoje, da se istrgnu ispod zakonitog nadzora sa strane crkvene vlasti. O Rotarizmu veli ova naredba, koja se čitala u svim španjolskim crkvama za vrijeme svete mise: »Rotarizam znači potpuni laicizam i opći indiferentizam sa svrhom, da se pojedinci i cijelo ljudsko društvo moralizuje, ali tako, da ih se otrgne od katoličke Crkve... Isto tako i L y c e u m

(Španjolski ženski klub) i *Ligas de Bondad* (dječje udruženje) potpadaju pod udar spomenutoga kanona. Pod komercijalnim, rekreativnim, pedagoškim, internacionalnim, neutralnim, ali uvijek laicističkim vidom i naglasujući, da se ne obaziru na vjeru i da su indiferentni, proglašuju ova udruženja moral bez religije, da dostignu opći mir, sakrivajući, da otklanjaju pravi moral i pravu religiju, koje hoće nadoknaditi nekom religijom i moralom, koji nisu Isusa Krista. Religijska neutralnost, za kojom idu ova udruženja, jest ona, koju su rimski pape, a osobito Leon XIII. u svojoj enciklici *Humanum genus*, ne jedamput osudili. (*Ecclesiastica* 1929., X., 98/9.).

VII. KATOLIČKA AKCIJA U ITALIJI I IZBORI. Savez katoličkih muževa Italije dao je za talijanske izbore, koje se vrše 24. ožujka o. g. ovaj naputak svojim članovima: »Dne 24. ožujka održat će se opći izbori po novom sustavu jedne liste za parlamenat, koji će imati među svojim prvim poslovima da ratifikuje izmirenje između Sv. Stolice i kraljevine Italije. Činjenica, da Katolička Akcija i njezine organizacije nisu sadržane u act. 51. dekreta, gdje se navode udruženja, koja odobravaju novi izborni zakon i koja su pozvana da označe svoje kandidate, mogla bi biti povodom dvoumici, kao da je naša organizacija u ovoj stvari desinteresirana. Premda organizacije Katoličke Akcije ne sudjeluju u političkim izbornim borbama i osobito u nimalo simpatičnim borbama oko kandidatura, to se ipak ne smiju članovi katoličkih organizacija ni prigodom izbora desinteresirati gledom na javni život. Kao građani — tako je pisao Sv. Otac litavskim biskupima — slobodni su da vrše svoje građansko pravo glasa, a da u to ne zade sama Katolička Akcija. Katolici bi se ogriješili o jednu tešku dužnost, kad se ne bi, prema svojim silama, zanimali za politička pitanja grada, provincije i države: to više, kao što kaže Leon XIII. u enciklici *Immortale Dei*, jer katolike njihova vjera i njezine zapovijedi vežu na časno i tačno upravljanje. Kad bi katolici ostali bez djelatnosti, tada bi vodstvo poslova lako preuzeli oni, kojih nazori ne opravdavaju velikih i spasonosnih nada. Ove upute ostaju nepromijenjene i pokazuju jasno put i dužnost, koju treba izvršiti u višem interesu vjere i domovine. Narodi imaju onakve ustanove, kakve su zaslužili; apatija jest i ostak će uvijek sama svoja žrtva. Ustnove će biti u toliko dobre, u koliko dobri nastoje, da ih takvima učine. Dobro na socijalnom polju nastaje upravo na taj način, a katolici treba da prvi ispune svoju dužnost i na ovom polju« (*Ecclesiastica* 1929, XII, 122.).

Ovom prigodom treba skrenuti pažnju na činjenicu, da su ovo prvi izbori, otkako je Sveta Stolica priznala kraljevinu Italiju i njezin glavni grad Rim. Sve dosad držali su se izbori u prilikama, kad je Sveta Stolica i u ovom temeljno-pravnom pitanju bila na posve drugom stanovištu, pa i onda, kad je ublažen ili ukinut »non expedit« gledom na aktivno i pasivno pravo katolika u Italiji. Sada, dakako, »non expedit« nema nikakva smisla i ova izjava saveza

katoličkih muževa, kao i slične izjave diecezanskih uprava savezovih i pojedinih biskupa i kardinala u tom smjeru, u koliko su autentične, znače samo uskladenje savjesti s novim stanje stvari, odnosno izraz ovog uskladenja. Nipošto to ne znači ma kakvo skretanje s linije potpune izvanstranačnosti i nadstranačnosti K. A. kao takve, u onom smislu, kako je to toliko puta naglasio Sv. Otac i sama Katolička Akcija u Italiji.

K tomu pridolazi i okolnost, da ovi parlamentarni izbori u Italiji i nisu izbori u onom smislu, kako se ta riječ shvaćala dosad u demokratskim državama. Fašizam je uveo novi državni sistem, pa, prema tomu, i novi izborni sustav. Pravo za pravo danas i ne postoje u Italiji nikakve stranke, pa ni sam fašizam nije i ne će da bude stranka, nego država, ili, bolje reći, novi državni sistem. Ovi izbori imadu, dakle, za katolike i tu stranu, da svojim sudjelovanjem katolici sa svoje strane priznaju novo uredenu fašističku kraljevinu Italiju i pokoravaju se u građanskim stvarima njezinim zakonitim vlastima. To je nešto slično, kao kad je svojedobno Sveta Stolica preporučila francuskim katolicima, da se snađu i prilagode republikanskom državnom sistemu i pokore republikanskim zakonitim vlastima. Francuski katolici toga nisu bili učinili, na štetu svoju i na veliku štetu vjere i Crkve u Francuskoj, jer je republika, posve prirodno, gledala u monarhističkom kleru, koji nije htio priznati republike, pogibelj za državu. Ovo je krivo nedaćama francuskih katolika, a nipošto neka njihova depolitizacija: francuski katolici nisu bili, kao ni kler, osobito visoki, depolitizirani, nego, nažalost, i te kako politizirani, i to u monarhističkom smjeru. Posljedice se još i danas opažaju u borbi Action Francaise protiv Pape... i protiv zakonitih republikanskih vlasti. Zar da sada, kada se uz aplaus čitavoga svijeta, uz doprinos velikih žrtava, Sveta Stolica izmirila s kraljevinom Italijom, priznala je i sklopila s njom mirovne ugovore, zar da se sada uzima za zlo talijanskim katolicima, što se prilagoduju novom državnom uređenju i ne apstiniraju se od izbora, kod kojih, uostalom, i ne sudjeluju stranke, jer ih i nema? Ili da zamjerimo savezu katoličkih muževa, što muževno i jasno upozoruje svoje članove na njihove dužnosti ovom prilikom? Zar to znači ma jedan korak samo uzmaći od poznate linije, što ju je zacrtao Pijo XI. baš Katoličkoj Akciji u Italiji? Nije li to, nasuprot, praktična primjena direktiva Leona XIII.: »Nulla per se reprehenditur ex variis reipublicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae catholicae repugnet, eaedemque possunt, si sapienter adhibentur, et iuste in optimo statu tueri civitatem...«? (Immortale Dei, D. 1871.).